

ÇEVİRİLER

MEDENÎ VE SİYASÎ HAKLARA İLİŞKİN
MİLLETLERARASI ANDLAŞMA(*)

Çeviren : Prof. Dr. Öztekin TOSUN

B a ş l a n g ı ç

Bu Andlaşmaya taraf Devletler,

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin haysiyetini ve eşit ve devredilemez haklarını Birleşmiş Milletler Anayasasında bildirilmiş ilkelere uygun olarak tanımının dünyada hürriyetin, adaletin ve barışın temelini teşkil ettiğini *gözönünde tutarak,*

Bu hakların insan kişiliğine bağlı haysiyetten ileri geldiğini *kabul ederek,*

İnsan Hakları Evrensel Bildirisine uygun olarak medenî ve siyasî hürriyetlerden faydalanan ve korku ve yoksulluktan kurtulmuş hür insanlık idealinin ancak herkesin ekonomik, sosyal ve kültürel hakları gibi medenî ve siyasî haklarını kullanabilmesine olanak veren koşullar yaratıldığında gerçekleşebileceğini *kabul ederek,*

Birleşmiş Milletler Anayasasının insan hak ve hürriyetlerine evrensel ve gerçek saygıyı geliştirmek ödevini Devletlere yüklediğini *gözönünde tutarak,*

Bireyin başkalarına ve bağlı olduğu topluluğa karşı ödevleri olduğunu ve bu Andlaşmada tanınmış hakları geliştirmek ve onları saydırmak için çaba gösterme zorunda olduğu olayını da *gözönünden ayırmıyarak,*

Aşağıdaki maddeler üzerinde *anlaşmışlardır*

---

* Pacte international relatif aux droits civils et politiques (Revue de la Commission internationale de juristes, 1967, été, VII, No. 1, sh. 64-77)..

BİRİNCİ KISIM**Madde 1**

1. Bütün halklar kendi işlerini kendileri düzenlemek hakkına sahiptir. Bu hak sayesinde siyasî durumlarını serbestçe saptarlar ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe güvence altına alırlar.

2. Karşılıklı fayda ve devletlerarası hukuk ilkesine dayanan, milletlerarası ekonomik işbirliğinden doğan yükümlülüklerine zarar vermeden bütün halklar, amaçlarına varmak için kendi zenginliklerini ve kendi doğal kaynaklarını serbestçe kullanabilirler.

3. İçlerinde bağımsız olmayan bölgeleri ve vesayet altındaki bölgeleri yönetmekle sorumlu olanlar da bulunmak üzere, bu Andlaşmaya taraf devletler, Birleşmiş Milletler Anayasası hükümlerine uygun olarak, halkların kendi işlerini kendileri düzenlemek hakkının gerçekleşmesini kolaylaştırmak ve bu hakka saygı göstermek zorundadırlar.

İKİNCİ KISIM**Madde 2**

1. Bu Andlaşmaya taraf devletler, hiç bir ayırım, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasî fikir veya herhangi bir fikir, millî veya sosyal asıl, zenginlik, doğuş yahut herhangi bir başka durum ayırımı yapmadan, bu Andlaşmada tanınmış haklara saygı göstermeye ve topraklarında bulunan ve kendi yetkilerine bağlı olan her bireye bunları sağlamaya söz verirler.

2. Bu Andlaşmaya taraf Devletler, bu Andlaşmada tanınmış olup da henüz yürürlükte bulunmayan haklar varsa bunları işler vaziyete getirmeğe elverişli, teşriî veya başka tedbirlerin kabûlünü mümkün kılacak, kendi anayasa usûllerine ve bu Andlaşma hükümlerine uygun değişiklikleri yapmağa söz verirler.

3. Bu Andlaşmaya taraf Devletler :

a) Bu andlaşmada tanınmış hakları ve hürriyetleri ihlâl edilecek her kişinin, bu ihlâl resmî görevlerini yerine getiren kişiler tarafından bile yapılmış olsa, faydalı bir başvurma yoluna sahip olacaklarını güvence altına almağa;

b) Adlî, idarî veya teşriî yetkili makamın veya Devlet kanunlarına göre yetkili herhangi bir başka makamın, başvuran kişinin hakları üzerinde karar vereceğini güvence altına almağa ve adlî yollara başvurma imkânlarını geliştirmeğe;

c) Haklı sayılacak her başvurma sonundaki kararın yetkili makamlarca yerine getirilmesini güvence altına almağa söz verirler.

Madde 3

Bu Andlaşmaya taraf Devletler, bu Andlaşmada yer almış bütün medenî ve siyasi haklardan erkeklerin ve kadınların eşit şekilde faydalanmalarını güvence altına almaya söz verirler.

Madde 4

1. Millet varlığını istisnaî bir genel tehlike tehdit ettiği ve resmî bir işlem ile ilân edildiği durumda, bu Andlaşmaya taraf Devletler durumun gerektirdiği dar ölçü içinde bu Andlaşmada öngörülmüş ödevlerine aykırı tedbirler alabilirler. Şu kadar ki, bu tedbirler onlara milletlerarası hukukun yüklediği öteki ödevlerle bağdaşamaz durumda olamazlar ve bu tedbirler sadece ırka, renge, cinsiyete, dile, dine yahut sosyal asla dayanan bir ayırımı gerektiremezler.

2. Yukarıki hüküm 6, 7, 8 (1 ve 2, bendler), 11, 15, 16 ve 18. maddelere hiç bir istisna kabul edilmesine izin vermez.

3. İstisna koyma hakkını kullanan bu andlaşmaya taraf devletler, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının Genel Sekreteri aracılığı ile öteki taraf Devletlere, hakkında istisna kabul ettikleri hükümleri ve bu istisna koymanın gerekçelerini derhal bildirmelidirler. Bu istisnalara son verdikleri tarihte de aynı aracı ile yeni bir bildirme yapılacaktır.

Madde 5

1. Bu Andlaşmanın hiç bir hükmü, bir Devlete, bir gruptaşımaya veya bir bireye, bu Andlaşmada tanınmış hakların veya hürriyetlerin ortadan kaldırılması yahut bu Andlaşmanın öngördüklerinden daha geniş sınırlamalara yönelik bir faaliyete girişmesi veya bir fiil işlemesi hususunda herhangi bir hak sağlayacak şekilde yorumlanamaz.

2. Bu Andlaşmaya taraf Devletlerdeki kanunların, anlaşmaların, tüzük ve yönetmeliklerin veya örf ve âdetin uygulanması sonucu tanınmış

veya yürürlükte olan insan temel haklarında, bu Andlaşmanın onları tanımadığı veya daha az derecede tanıdığı ileri sürülerek, herhangi bir kısıntı veya bir istisna kabul olunamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Madde 6

1. Yaşama hakkı insanın kişiliğine bağlıdır. Bu hak kanun tarafından korunmalıdır. Hiç kimse keyfî olarak hayatından yoksun kılınmaz.

2. Ölüm cezası kaldırılmamış ülkelerde, bir ölüm cezası kararı cürmün işlendiği anda yürürlükte olan ve bu Andlaşma hükümleri ve jenosit cürmünün önlenmesine ve cezalandırılmasına ilişkin Anlaşma ile çatışma halinde olmaması gerekli kanuna uygun olarak, ancak en ağır cürümler için verilebilir. Bu ceza yetkili bir mahkemece verilmiş kesinleşmiş bir karar olmadıkça uygulanamaz.

3. Yaşama hakkından yoksun bırakma bir jenosit suçu teşkil ettiğinde, bu maddenin hiç bir hükmü, bu Andlaşmaya taraf bir Devlete hiç bir şekilde jenosit cürmünün önlenmesine ve cezalandırılmasına ilişkin Anlaşmanın hükümleri gereğince yüklendiği herhangi bir ödeve aykırı hareket etmek iznini vermez.

4. Her ölüm cezası hükümlüsünün af veya cezasının değiştirilmesi isteğinde bulunmak hakkı vardır. Genel veya özel afdan veya cezasının değiştirilmesinden bütün durumlarda faydalanılabilir.

5. 18 yaşını doldurmamış kişilerin işlediği cürümler için ölüm cezası kararı verilemez ve gebe kadınlar için bu karar yerine getirilemez.

6. Bu maddenin hiç bir hükmü, bu Andlaşmaya taraf bir Devletin ölüm cezasını kaldırmasını geciktirmek veya engellemek için kullanılamaz.

Madde 7

Hiç kimseye işkence yapılamaz, acımasız, insanlığa aykırı yahut alçaltıcı ceza verilemez, işlem yapılamaz. Özellikle, serbest rızası olmaksızın bir kimsenin tıbbî veya bilimsel bir denemeye tâbi tutulması yasaktır.

Madde 8

1. Hiç kimse köle durumuna sokulamaz; kölelik ve her şekildeki köle alışverişi yasaktır.

2. Hiç kimseye angarya yüklenemez.

3. a) Hiç kimse zorla veya zorunlu çalışma yapmağa katlandırılamaz.

b) Bu bendin (a) fıkrası, bazı cürümlerde zorla çalıştırma ile birlikte hürriyeti bağlayıcı ceza uygulanan ülkelerde, yetkili bir mahkemece verilmiş bir zorla çalıştırma cezasının çektirilmesini engeller şekilde yorumlanamayacaktır;

c) Aşağıdaki durumlar bu bend anlamında “zorla veya zorunlu çalışma” sayılmazlar :

i) Normal bir yargılama makamının bir kararı sebebiyle hürriyeti kısıtlanmış veya böyle bir karara konu olduktan sonra şartla salıverilmiş bir kimseden normal olarak beklenen, (b) fıkrasına girmeyen, her çalışma veya hizmet;

ii) Askerlik niteliğindeki her hizmet ve vicdanî kanaati sebebiyle askerlik yapmamanın kabul edildiği ülkelerde kanun gereğince bu kanaatte olanlardan istenen her millî hizmet;

iii) Topluluğun hayatını veya geçimini tehdit eden mücbir kuvvet veya felâket durumlarında istenen her hizmet;

iv) Normal vatandaşlık ödevlerinin parçasını teşkil eden her çalışma veya hizmet.

Madde 9

1. Her bireyin şahsının hür ve güvenli olmasına hakkı vardır. Hiçkimse keyfî bir yakalamaya veya gözetim altında bulundurmaya konu olamaz. Kanunun öngördüğü sebepler olmaksızın ve usûllere uyulmaksızın hiçkimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

2. Yakalanan her bireye, yakalanır yakalanmaz bu yakalamanın sebepleri bildirilecek ve en kısa süre içinde aleyhindeki bütün isnatlar tebliğ edilecektir.

3. Bir suç isnadı ile yakalanan veya gözetim altında bulundurulmuş her birey en kısa süre içinde bir hâkim veya kanunla adliye görevi yapmakla yetkili kılınmış bir başka makam önüne götürülecek ve ya mâkul

bir süre içinde muhakeme edilecek veya salıverilecektir. Muhakeme edilmeyi bekleyen kişilerin hürriyetlerinden yoksun bırakılmaları kural olmamalıdır; fakat, salıverilme, ilgilinin duruşmada, bütün öteki muhakeme işlemlerinde ve, gerektiğinde, son kararın yerine getirilmesinde hazır bulundurulmasını sağlayan güvencelere bağlanabilir.

4. Herkim yakalanma veya tutuklanma yüzünden hürriyetinden yoksun kalırsa, hürriyetinden yoksun bulundurulmasının kanuna uygunluğu konusunda karar vermesi ve kanuna aykırı olduğunda salıverilmesi için bir mahkemeye gecikmeden başvurmak hakkına sahiptir.

5. Kanuna aykırı yakalama veya tutuklama kurbanı olan her bireyin tazminata hakkı vardır.

Madde 10

1. Hürriyetinden yoksun bırakılmış her kişiye insanlıkla ve insandan ayrılmaz onura saygı ile davranılır.

2. a) Sanıklar, istisna durumlar dışında, hükümlülerden ayrı bulundurulurlar ve hükümlü olmayan kişi koşuluna uygun farklı bir rejime bağlanırlar.

b) Genç sanıklar büyüklerden ayrı bulundurulurlar ve durumları hakkında mümkün olduğu kadar çabuk karar verilir.

3. Cezaevi rejimi, asıl amacı hükümlülerin iyileştirilmeleri ve toplumda yeniden yerlerini almaları olan bir davranışı gerektirir. Genç hükümlüler büyüklerden ayrı tutulur ve yaşlarına ve kanunî durumlarına uygun bir rejime bağlanırlar.

Madde 11

Hiçkimse sadece akdî bir borcu yerine getirmediği için hapsedilemez.

Madde 12

1. Bir devletin ülkesinde kanuna uygun olarak bulunan her kişinin orada serbestçe dolaşmak ve serbestçe konulunu seçmek hakkı vardır.

2. Her kişi, kendisinin de içinde olmak üzere, herhangi bir ülkeyi bırakıp gitmekte serbesttir.

3. Aşağıda gösterilmiş haklar ancak kanunla öngörülmüş sınırlamalara konu olabilirler. Bu sınırlamalar millî güvenliği, kamu düzenini,

genel sağlık ve genel ahlâkı veya başkalarının haklarını ve hürriyetlerini korumak için zorunlu olup, bu Andlaşma ile tanınmış öteki haklarla bağdaşabilmelidir.

4. Hiçkimse kendi ülkesine girmek hakkından keyfî olarak yoksun bırakılamaz.

Madde 13

Bu Andlaşmaya taraf bir Devlet ülkesinde kanuna uygun olarak bulunan bir yabancı ancak kanuna uygun bir kararın yerine getirilmesi sayesinde o ülkeden çıkarılabilir ve, millî güvenlik bakımından çok önemli sebepler olmadıkça, bu yabancı ülkeden çıkarılmasına karşı olan sebepleri ileri sürmek olanağına sahip olabilmeli ve durumunun yetkili bir makam tarafından veya bu makamın özel olarak atadığı bir veya birkaç kişi tarafından incelenmesini, kendisinin bu amaçla temsil edilmesini isteyebilmelidir.

Madde 14

1. Herkes mahkemeler ve adalet divanları önünde eşittir. Herkesin, bağımsız ve tarafsız, kanunla kurulmuş yetkili bir mahkemece hakkaniyetle ve halka açık olarak muhakeme edilmek hakkı vardır. Bu mahkeme, gerek ceza işlerinde bir kimseye karşı yöneltilmiş her suçlamayı var olup olmadığı, gerekse hukukî nitelikteki alacaklara ve borçlara ilişkin iddialar üzerinde karar verir. Demokratik bir toplumda gerek genel ahlâk, kamu düzeni veya millî güvenlik nedeni ile, gerek muhakemedeki tarafların özel hayatı nedeni ile, gerekse işin kendine özgü koşulları yüzünden halka açıklığın adalete zararlı olduğu durumlarda, mutlak olarak zorunlu gördüğü ölçüde mahkeme duruşmanın hepsinin veya bir kısmının gizli yapılmasına karar verebilir. Buna rağmen, küçüklerin menfaati başka türlü olmasını gerektirmedikçe yahut muhakeme evlilik anlaşmazlıkları ile veya küçüklerin vesayet veya velâyeti ile ilgili olmadıkça ceza ve hukuk işlerinde verilen her son karar halka açık olacaktır.

2. Aleyhinde bir suç isnad edilen herkes kanuna uygun olarak suçluluğu saptanmadıkça suçsuz sayılır.

3. Aleyhinde bir suç isnadında bulunan herkesin, eşit olarak, en az aşağıdaki güvencelere hakkı vardır :

a) En kısa süre içinde, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak, kendisine karşı yöneltilmiş isnadın niteliğinden ve gerekçelerinden haberli olmak;

b) Müdafaasını hazırlamak için zorunlu zamandan ve kolaylıklardan faydalanmak ve seçeceği bir müdafî ile görüşmek;

c) Aşırı gecikme olmaksızın muhakeme edilmek;

d) Muhakemede hazır bulunmak ve kendisini bizzat müdafa etmek veya seçeceği bir müdafinin yardımından faydalanmak; müdafii olmadığında bir müdafî seçme hakkı kendisine bildirilmek ve, eğer ödeme olanakları yoksa, adalet her gerektiğinde bedava olarak kendisine re'sen bir müdafî atanmak;

e) Aleyhindeki tanıklara soru sormak veya sordurmak ve aleyhindeki tanıklardaki gibi, aynı koşullarla, lehindeki tanıkların da hazır bulundurulmasını ve onlara soru sorulmasını sağlamak;

f) Duruşmada kullanılan dili anlamadığında veya konuşamadığında, bir tercümanın yardımından bedava faydalanmak;

g) Kendi aleyhinde tanıklıkta bulunmaya veya suçlu olduğunu açıklamaya zorlanmamak.

4. Ceza kanunu nazarında henüz büyük sayılmayan gençlere uygulanabilecek muhakeme kaideleri onların yaşlarını ve yeniden terbiyelerinin arzettiği faydayı gözönünde tutacaktır.

5. Bir suç işlediğine karar verilen herkes, suç işlediğini bildiren kararın ve mahkûmiyet kararının, kanuna uygun olarak daha üst bir yargılama makamında incelenmesini istemek hakkına sahiptir.

6. Yeni veya yeni ortaya çıkmış bir olay bir adlî yanlış olduğunu ispat ettiği için kesin bir ceza mahkûmiyeti daha sonra iptal edildiğinde veya affedildiğinde, bu mahkûmiyet sebeble bir ceza çekmiş olan kimsenin, bilinmeyen olayın zamanında açıklanmaması kısmen veya tamamen kendisine isnad edilebilir olmadıkça, zararları kanuna uygun olarak tazmin edilir.

7. Her ülkenin ceza ve ceza muhakemesi kanununa uygun olarak kesin bir sonkararla evvelce beraat ettiği veya mahkûm olduğu bir suç için hiçkimse kovuşturulamaz veya cezalandırılmaz.

Madde 15

1. İşlendikleri anda millî veya milletlerarası hukuka göre suç teşkil etmeyen fiiller veya ihmaller için kimseye ceza verilemez. Aynı şekilde, suçun işlendiği anda uygulanabilecek olandan daha ağır hiç bir ce-

za verilemez. Suçun işlenmesinden sonra kanun daha hafif bir ceza uygulanmasını öngörürse, suçlu bundan faydalanır.

2. Bu madde, milletlerin tümünce tanınmış genel ilkelere göre işlendikleri anda suç olarak kabul edilmiş fiilleri ve ihmalleri için kimse- nin muhakeme edilmesine veya cezalandırılmasına engel değildir.

Madde 16

Herkesin her yerde hukukî kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

Madde 17

1. Hiçkimsenin özel hayatına, ailesine, konutuna veya haberleşme- sine keyfî veya kanuna aykırı olarak karışamaz şerefine ve şöhretine kanuna aykırı isnatlarda bulunulamaz.

2. Herkesin bu çeşit karışmalara veya isnatlara karşı kanunun ken- disini koruması hakkı vardır.

Madde 18

1. Herkesin düşünce, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, istediği bir dine veya inanca sahip olmak veya istediği bir din veya inancı kabul etmek hürriyeti gibi, tek veya toplu olarak, halka açık ve- ya özel olarak, taparak veya âyinler yaparak, gereğini yerine getirerek ve öğretim yaparak dinini veya inancını açıklamak hürriyetini de içerir.

2. Hiçkimsenin istediği bir dine veya inanca sahip olmak veya istediği bir din veya inancı kabul etmek hürriyetine dokunabilecek zor- lama yapılamaz.

3. Dinini veya inançlarını açıklamak hürriyeti ancak kanunda ön- görülen daraltmalara konu olabilir; bu daraltmalar da kamu güvenliği- nin, kamu düzeninin, veya kamu sağlığının veya ahlâkın veya başkala- rının temel hürriyetlerinin ve haklarının korunması için zorunlu olan- lardır.

4. Bu Andlaşmaya taraf Devletler, çocuklarının dinî ve ahlâkî ter- biyesini ananın, babanın ve bunlar olmadığında kanunî vasilerinin ken- di inançlarına uygun olarak yaptırmak hürriyetine saygılı olmaya söz ve- rirler.

Madde 19

1. Hiç kimse kanaatleri için rahatsız edilemez.

2. Herkes ifade hürriyetine sahiptir; bu hak, haberleri ve her türlü fikirleri, devlet sınırlarını gözönünde tutmaksızın sözlü, yazılı, basılı veya artistik bir biçimde veya istenilen bambaşka araç ile araştırmak, elde etmek ve yaymak hürriyetini içerir.

3. Bu maddenin 2. bendinde öngörülmüş hürriyetlerin kullanılmasında özel vazifeleri ve özel sorumlulukları gerektirir. Bunun sonucu olarak, bazı daraltmalara tâbi tutulabilir; fakat bu daraltmalar her halde açıkça kanunla saptanmalıdır. Bu daraltmalar :

- a) Başkasının hakları veya şöhreti;
- b) Millî güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı veya ahlâkı için zorunlu olmalıdır.

Madde 20

1. Savaş lehinde her propaganda kanunla yasaklanmıştır.
2. Ayırma, düşmanlığa veya şiddete teşvik teşkil eden her çağırısı kanun yasaklamıştır.

Madde 21

Barışçı toplanma hakkı tanınmıştır. Bu hakkın kullanılması ancak kanuna uygun olarak konulmuş ve demokratik bir ülkede millî güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni faydasına veya kamu sağlığını veya ahlâkını veya başkalarının haklarını ve hürriyetlerini korumak için zorunlu olan daraltmalara konu olabilir.

Madde 22

1. Herkesin, kendi menfaatlerinin korunması için sendikalar kurmak ve bunlara girmek hakkı da içinde olmak üzere, başkaları ile serbestçe dernek kurmak hakkı vardır.

2. Bu hakkın kullanılması ancak kanunun öngördüğü ve demokratik bir ülkede millî güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni faydasına veya kamu sağlığını veya ahlâkını veya başkalarının haklarını veya hürriyetlerini korumak için zorunlu olan daraltmalara konu olabilir. Bu madde, bu hakkın ordu ve kolluk mensupları tarafından kullanılmasının yasal daraltmalara bağlanmasını engellemez.

3. Bu maddenin hiçbir hükmü; Milletlerarası Çalışma Kuruluşunun sendika hürriyeti ve sendika hakkının korunması ile ilgili 1948 An-

laşmasına taraf Devletlere adigeçen anlaşmada öngörölmüş güvence-
lere zarar verecek — veya kanuna onlara zarar verecek şekilde uygulaya-
cak — yasal tedbirler alma izini vermez.

Madde 23

1. Aile, toplumun doğal ve temel ögesi olup toplum ve devlet ta-
rafından korunma hakkı vardır.

2. Evlenme yaşından başlayarak her erkek ve kadının evlenmek ve
aile kurmak hakkı vardır

3. Hiç bir evlenme geleceğın evlilerinin serbest ve tam rızası ol-
madan yapılamaz.

4. Bu Andlaşmaya taraf Devletler, evlilik bakımından, evlilik sı-
rasında ve evliliğın bozulmasında eşlerin hak ve sorumluluklarının eşit-
liğini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Evliliğın bozulmasın-
da, çocuklara gerekli korumayı sağlamak için hükümler getirilecektir.

Madde 24

1. Her çocuğın, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, millî veya toplumsal
asıl, zenginlik veya doğuşa dayanan hiç bir ayırım olmadan, ailesi, top-
lum ve devlet tarafından, yaş durumunun gerektirdiğı koruyucu tedbi-
lerin alınmasına hakkı vardır.

2. Her çocuk, doğar doğmaz, nüfus kütüğüne yazılmalı ve onun bir
soyadı olmalıdır.

3. Her çocuğın bir Devletin vatandaşı olmak hakkı vardır.

Madde 25

Her vatandaşın, madde 2'de gösterilmiş ayırımlar ve mantıksız da-
raltmalar olmaksızın, şu hakları vardır :

a) Gerek doğrudan doğruya, gerekse serbestçe seçilmiş temsilciler
aracılığı ile kamu işlerinin yönetimine katılmak;

b) Devirli, namuslu, genel ve eşit ve gizli oylu seçmenlerin iste-
ğinin serbest açıklanmasını sağlayan seçimlerde seçmek ve seçilmek;

c) Ülkesinin kamu görevlerine, genel eşitlik koşulları içinde ka-
tılmak.

Madde 26

Herkes kanun karşısında eşittir ve herkesin kanunun eşit korumasına ayırimsız hakkı vardır. Bu bakımdan, kanun her ayırımı yasaklamalı ve her ayırımı karşı, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasî fikir veya herhangi bir fikir, millî veya sosyal asıl, zenginlik, doğuş yahut herhangi bir başka durum ayırımına karşı herkese eşit ve etkili bir koruma sağlamalıdır.

Madde 27

Kavim, din veya dil bakımından azınlıkların bulunduğu Devletlerde, bu azınlıklara mensup kişiler, grubun öteki üyeleri gibi, kendi kültür yaşantılarına sahip olmaktan, kendi dinlerine inanmak ve gereğini yerine getirmekten veya kendi dillerini kullanmaktan yoksun bırakılamazlar.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Madde 28

1. Bir insan hakları komitesi (bundan sonra bu Andlaşmada Komite adı verilecektir) kurulmuştur. Bu Komite onsekiz üyeden meydana gelmiş olup, aşağıda belirtilen görevleri yapmaktadır.

2. Komite bu Andlaşmaya taraf Devletlerin vatandaşlarından olup yüksek ahlâklı ve insan hakları alanında yetkisi ile tanınmış kişilerden meydana gelmiştir. Bir hukuk tecrübesi olan bazı kişilerin Komitenin çalışmalarına katılmasının arzettiği fayda gözönünde tutulacaktır.

3. Komitenin üyeleri seçimle gelirler ve bireyleri adına üye olurlar.

Madde 29

1. Komitenin üyeleri, 28. maddede öngörülmüş koşulları kendisinde toplayan kişilerin bir listesinden gizli oyla seçilirler.

2. Bu Andlaşmaya taraf her devlet en fazla iki kişiyi aday olarak gösterebilir. Bu kişiler kendilerini aday gösteren Devletin vatandaşlarından olmak gerekir.

3. Aynı kişi yeniden aday gösterilebilir.

Madde 30

1. İlk seçim, bu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden en geç altı ay sonra yapılacaktır.

2. 34. maddeye uygun olarak ilân edilmiş bir boş üyeliği doldurmak üzere yapılacak seçimler dışında, Komite için her seçim tarihinden en aşağı dört ay önceden, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri, bu Andlaşmaya taraf Devletleri, Komitenin üyeleri olarak önerdikleri adayları üç ay içinde göstermeğe yazılı olarak dâvet eder.

3. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri bu şekilde sunulmuş bütün kişilerin alfabetik listesini yapar ve en geç her seçim tarihinden bir ay önce onu bu Andlaşmaya taraf Devletlere bildirir.

4. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri tarafından Teşkilâtın merkezinde toplantıya çağrılmış taraf Devletlerin birleşimi sırasında seçilir. Bu Andlaşmaya taraf Devletlerin üçte ikisinin nisap olduğu bu birleşimde, en fazla oyu ve hazır bulunup oy kullanan taraf Devletlerin temsilcilerinin oylarının mutlak çoğunluğunu sağlayan adaylar Komite üyesi seçilmiş olurlar.

Madde 31

1. Komitede aynı Devletin birden fazla vatandaşı üye olarak bulunamaz.

2. Komite seçimlerinde hakkaniyetli bir coğrafi bölümlenme ve değişik uygarlık biçimlerinin olduğu kadar önemli hukuk sistemlerinin temsili gözönünde tutulur.

Madde 32

1. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Yeniden sunulduklarında tekrar seçilmeleri mümkündür. Böyle olmakla beraber, ilk seçimde seçilmiş üyelerin dokuzunun üyeliği iki yıl geçince sona erer; ilk seçim yapılmaz, bu dokuz üyenin adı, 30. maddenin 4. bendinde öngörülmüş birleşimin Başkanı tarafından kur'a ile çekilir.

2. Üyeliğin bitiminde, seçimler Andlaşmanın bu kısmının önceki maddeleri hükümlerine uygun olarak yapılır.

Madde 33

1. Komitenin bir üyesinin, geçici nitelikte bir yokluk dışında herhangi bir nedenle görevlerini yerine getiremez duruma girdiği konusunda öteki üyeler oybirliğine varırsa, Komite Başkanı durumu Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine haber verir; o da adigeçen üyenin yerinin boşaldığını ilân eder.

2. Komite üyelerinden birinin ölümü veya istifası durumunda, Başkan derhal Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine bunu haber verir; o da, ölüm tarihinden veya istifanın geçerli olduğu tarihten başlamak üzere, o yerin boşaldığını ilân eder.

Madde 34

1. 33. maddeye göre bir üyeliğin boşaldığı ilân edildiğinde ve yer boşalan üyenin süresi ilânı izleyen altı ay içinde sona ermiyorsa, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri durumu bu Andlaşmaya taraf Devletlere bildirir; bunlar iki ay içinde boş üyeliği doldurmak için 29. madde hükümlerine uygun olarak adaylarını gösterebilirler.

2. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri bu şekilde sunulan kişilerin alfabetik listesini hazırlar ve bu listeyi bu Andlaşmaya taraf Devletlere bildirir. Boşalan üyeliği doldurmak için seçim bundan sonra Andlaşmanın bu kısmıyla ilgili hükümlere göre yapılır.

3. 33. maddeye göre boş kaldığı ilân edilen bir üyeliğe seçilen her Komite üyesi, adigeçen hükümler gereğince Komiteden ayrılmış üyenin süresinin normal bitiş tarihine kadar Komite üyeliği yapar.

Madde 35

Komite üyeleri, Komitenin görevlerinin önemine göre Genel Kurulca saptanmış koşullara uygun olarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun tasvibi ile Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kaynaklarından bir ücret alırlar.

Madde 36

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri, bu Andlaşma gereğince kendisine verilmiş görevleri etkili bir şekilde yerine getirebilmek için gerekli personeli ve maddî araçları Komitenin emrine verir.

Madde 37

1. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri ilk toplantılarını Teşkilâtın Merkezinde yapmaları için Komite üyelerini toplantıya çağırır.

2. İlk toplantıdan sonra, içtüzüğünün öngördüğü her durumda Komite toplanır.

3. Komitenin toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Teşkilâtının Merkezinde veya Cenevre'de Birleşmiş Milletler Bürosunda yapılır.

Madde 38

Her Komite üyesi, görevine başlamadan önce, tam bir tarafsızlık ve vicdanlı olarak görevlerine kendisini adayacağına halka açık bir oturumda merasimle söz verir.

Madde 39

1. Komite divanını iki yıl için seçer. Divan üyeleri yeniden seçilebilir.
2. Komite içtüzüğünü kendisini yapar; bu içtüzükte, öteki hükümler arasında her halde aşağıdakiler bulunmalıdır :
  - a) Toplantı nisabı onikidir.
  - b) Komite kararları mevcut üyelerin çoğunluğu ile alınır.

Madde 40

1. Bu andlaşmaya taraf Devletler :
  - a) Kendilerile ilişkili durumlarda her ilgili taraf Devlet için bu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden başlayarak bir yıllık bir süre içinde;
  - b) Bundan sonra da Komite her istediğinde

Bu andlaşmada tanınan hakları durduran ve onları fiilen işler duruma getiren tedbirler hakkında ve bu haklardan faydalanmada gerçekleştirilen ilerlemeler hakkında raporlar sunmaya söz verirler.
2. Bütün raporlar Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine gönderilir; Genel Sekreter incelemesi için bunları Komiteye iletir. Raporlarda, eğer varsa, bu Andlaşma hükümlerinin uygulamaya konmasını engelleyen etkenlere ve zorluklara işaret edilmelidir.
3. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri, Komiteye danıştıktan sonra, yetkilerine girebilen raporların bütün kısımlarının kopyasını ilgili uzmanlaşmış kurumlara gönderebilir.
4. Komite bu Andlaşmaya taraf Devletlerce sunulan raporları inceler. Taraf Devletlere, yerinde bulunduğu bütün genel gözlemleri gibi, kendisinin raporlarını da gönderir. Komite, aynı şekilde, bu Andlaşmaya taraf Devletlerden alınan raporların kopyaları ile birlikte bu gözlemleri Ekonomik ve Sosyal Konseye havale edebilir.
5. Bu Andlaşmaya taraf Devletler, bu maddenin 4. bendine göre yapılacak her gözlem hakkındaki düşüncelerini komiteye sunabilirler.

Madde 41

1. Bu andlaşmaya taraf her Devlet, bu maddeye göre, bu andlaşma gereğince üzerine aldığı borçları başka bir taraf devletin yerine getirmediğini ileri süren bir taraf devletin tebligatını almak ve incelemek bakımından Komitenin yetkisini tanıdığını her zaman bildirebilir. Bu maddeye göre sunulmuş tebliğler ancak, onu ilgilendiren konuda Komitenin yetkisini kabul eden bir bildiriye bulunmuş taraf bir devletten geldiği zaman alınıp incelenebilir. Komite bu şekilde bir bildiriye bulunmayan taraf bir devletle ilgili hiç bir tebligatı kabul etmez. Bu maddeye uygun olarak alınan aşağıdaki tebliğler bakımından da bu usul uygulanır :

a) Eğer bu andlaşmaya taraf bir devlet aynı şekilde taraf bir başka Devletin Andlaşma hükümlerini uygulamadığı sonucuna varırsa, yazılı tebliğ ile bu devletin dikkatini o sorun üzerine çekebilir. Tebliğin alınmasından üç ay içinde, tebellûğ eden Devlet, tebliğ eden devlete sorunu aydınlatıcı yazılı açıklamalarda ve her türlü başka bildirimlerde bulunur; bunlar mümkün ve faydalı olduğu ölçüde, muhakeme kaideleri ve gerek kullanılmış, gerek kullanılmakta olan ve gerekse henüz kabul edilmiş başvurma yolları hakkında açıklamaları kapsamaalıdır.

b) Eğer tebellûğ eden devlet tarafından, tebellûğ tarihinden itibaren altı aylık bir süre içinde, sorun iki ilgili taraf devleti tatmin eder şekilde düzene konulamazsa, devletlerden her biri ilgili öteki devlete olduğu kadar, Komiteye de durumu bildirerek sorunu Komiteye sunmak hakkına sahiptir.

c) Komite kendisine sunulmuş bir işi, genellikle kabul edilmiş milletlerarası hukuk prensiplerine uygun olarak bütün iç başvurma yollarına başvurulup da bunların tükendiğini anlamadan ele alamaz. Bu kaideler, başvurma yolları makûl süreleri aştığında uygulanmaz.

d) Bu maddede öngörülmüş tebliğleri incelerken Komite toplantıları gizli olur.

e) (c) bendi hükümleri dışında, bu andlaşmanın tanıdığı şekilde insan haklarına ve temel hürriyetlerine saygı üzerine kurulmuş sorunun dostça çözümüne varmak için Komite ilgili taraf Devletlere elinden gelen yardımı esirgemez.

f) Kendisine sunulan her işde, Komite (b) bendinde gösterilmiş ilgili taraf devletlerden gerekli her bilgiyi vermeierini isteyebilir.

g) (b) bendinde gösterilmiş ilgili taraf devletlerin, işin Komite tarafından incelenmesi sırasında kendilerini temsil ettirmek ve sözlü veya yazılı olarak yahut şu ve bu şekilde gözlemlerini sunmak hakkı vardır.

h) (b) bendinde gösterilmiş bildirim aldığı günden itibaren 12 aylık bir süre içinde Komite bir rapor sunmalıdır;

i) (e) bendi hükümlerine uygun olarak bir çözüm bulunabilmiş ise, Komite, raporunda olayların kısa bir özetini ve ulaşılan çözümü bildirmekle yetinir.

ii) (e) bendi hükümlerine uygun olarak bir çözüm bulunamamışsa, Komite, raporunda olayların kısa bir özeti ile yetinir; ilgili taraf devletlerce sunulmuş yazılı gözlemlerin metni ve sözlü gözlemlerin tutanakları rapora eklenir.

Her iş için, rapor ilgili taraf devletlere tebliğ edilir.

2. Bu madde hükümleri, bu Andlaşmaya taraf on devlet bu maddenin 1. fıkrasında öngörülmüş bildiri yaptıklarında yürürlüğe girecektir. Adıgeçen bildiri Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine taraf devletlerce verilir ve adıgeçen Sekreter öteki taraf devletlere bunun suretlerini tebliğ eder. Bir bildiri her zaman Genel Sekretere gönderilen bir nota ileri geri alınabilir; böyle bir geri alma bu madde gereğince daha önceden havale edilmiş bir tebligatının konusu olan sorunun incelenmesine devam edilmesini önlemez; Genel Sekreter, ilgili devletin yeni bir bildiri yapması durumu dışında, bildirinin geri alınması notasını tebellüğ ettikten sonra taraf devletlerin hiçbir tebliği kabul olunamaz.

Madde 42

1. a) Eğer 41. madde gereğince Komiteye sunulmuş bir sorun ilgili taraf Devletleri tatmin edecek şekilde çözümlenmezse, Komite, ilgili taraf Devletlerin daha önce rızasını aldıktan sonra, bu iş için bir uzlaştırma komisyonu (bundan sonra Komisyon adı verilecektir) kurabilir. Komisyon, sorunun bu Andlaşmaya saygı gösterilerek dostça bir çözümlerle sonuçlanması için elinden gelen çabayı gösterir.

b) Komisyon, ilgili taraf Devletlerin anlaşmasile atanmış beş üyeden kurulur. Eğer ilgili taraf Devletler üç aylık bir süre içinde Komisyonun kuruluşunda tam veya kısmî bir anlaşmaya varamazlarsa, haklarında anlaşmaya varılamayan Komisyon üyeleri, Komite üyeleri arasından Komite üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilirler.

2. Komisyon üyeleri toplantılara fert olarak katılırlar. Toplantılarda bulunan üyeler ilgili taraf devletin veya bu andlaşmaya taraf olmayan bir devletin veya 41. maddede öngörülmüş bildiri yapmamış bir taraf Devletin vatandaşı olmamalıdır.

3. Komisyon, Başkanını seçer ve içtüzüğünü yapar.

4. Komisyon normal olarak toplantılarını Birleşmiş Milletler Teşkilâtının merkezinde veya Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki şubesinde yapar. Ancak, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine ve ilgili taraf Devletlere danıştıktan sonra Komisyonun saptayabileceği herhangi bir uygun yerde de toplanabilir.

5. 36. maddede öngörülmüş Sekreterlik bu madde uyarınca kurulmuş Komisyonlara da hizmet eder.

6. Komite tarafından elde edilmiş ve incelenmiş bilgiler Komisyonun emrine verilir ve Komisyon ilgili taraf Devletlerden bu konularda tamamlayıcı bütün bilgileri kendisine vermelerini isteyebilir.

7. Komisyon, sorunu her bakımdan, fakat her halde kendisine başvurulmasından dokuz aylık bir süre geçmeden inceledikten sonra, Komite Başkanına bir rapor sunar : Komite Başkanı raporu ilgili taraf Devletlere gönderir :

a) Eğer Komisyon sorunun incelenmesini dokuz ay içinde bitiremezse, raporunda sorunun incelenmesinin neresinde olduğunu kısaca bildirmekle yetinir;

b) Eğer sorunun bu Andlaşmada tanınmış insan haklarına saygı göstererek dostça çözümlenmesi başarılmışsa, Komisyon, raporunda olayları ve varılmış bulunan sonuçlandırmayı kısaca bildirmekle yetinir;

c) Eğer (b) fıkrasındaki anlamda bir sonuçlandırmaya varılmamışsa, Komisyon, raporunda olayın, ilgili taraf Devletler arasında tartışma konusu olan soruna ilişkin bütün noktaları hakkında vardığı sonuçları ve işin dostça çözümlenmesi olanakları hakkındaki görüşlerini belirtir; raporda ilgili taraf Devletlerce sunulmuş yazılı gözlemlerle sözlü gözlemlerin bir tutanağı eşit olarak yer alır.

d) Eğer, Komisyon raporu (c) fıkrasına uygun olarak sunulmuşsa, ilgili taraf Devletler, raporu almalarından üç aylık bir süre içinde, Komisyon raporundaki deyimleri kabul edip etmediklerini Komisyon Başkanına bildirirler.

8. Bu madde hükümleri Komitenin 41. maddede öngörülmüş yetkilerine zarar verecek şekilde yorumlanamaz.

9. Komisyon üyelerinin bütün masrafları, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterinin saptadığı bir Devletin takdir ettiği miktarlar üzerinden, ilgili taraf Devletler arasında eşit şekilde bölünür.

10. Gerektiğinde, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri, bu maddenin 9. bendine uygun olarak, ilgili taraf Devletlerce ödeme yapılmadan önce, Komisyon üyelerinin masraflarını ödemeye yetkilidir.

Madde 43

Komitenin üyeleri ve 42. maddeye göre, sonradan tâyin edilebilen uyuşma Komisyonlarının üyeleri, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı için görevli uzmanlara tanınan kolaylıklardan, ayrıcalıklardan ve dokunulmazlıklardan, Birleşmiş Milletlerin ayrıcalıkları ve dokunulmazlıkları hakkındaki Sözleşmenin bölümlerinde açıklandığı gibi, faydalanmak hakkına sahiptirler.

Madde 44

Bu Andlaşmanın yürürlüğe konulması hakkındaki hükümler, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının ve Uzlaşmış Kuruluşlarının kurucu belgelerindeki ve Sözleşmelerindeki hükümler gereğince insan hakları konusunda ortaya konulmuş usûllere zarar vermeksizin uygulanır ve taraf Devletlerin kendilerini bağlayan genel veya özel milletlerarası anlaşmalara uygun olarak bir uyuşmazlığı çözümlmek için başka usûllere başvurmalarını engellemez.

Madde 45

Komite, her yıl Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracı ile, çalışmaları üzerinde bir rapor sunar.

BEŞİNCİ KISIM

Madde 46

Bu Andlaşmanın hiç bir hükmü, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtının değişik organlarının karşılıklı sorumluluklarını tanımlayan uzmanlaşmış kuruluşlarının ve bu Andlaşmada sözü edilmiş sorunları ilgilendiren konularda uzmanlaşmış kuruluşların tüzüklerinin hükümlerine zarar verecek şekilde yorumlanamaz.

Madde 47

Bu Andlaşmanın hiç bir hükmü her halkın kendi zenginliklerinden ve doğal kaynaklarından tam olarak ve serbestçe faydalanmak ve onları kullanmak hakkına zarar verecek şekilde yorumlanamaz.

ALTINCI KISIM

Madde 48

1. Bu Andlaşma, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı üyesi veya onun uzmanlaşmış kuruluşlarının herhangi birinde üye her devletin, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsüne taraf her Devlet gibi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca bu Andlaşmaya taraf olmaya dâvet edilmiş her devletin imzasına açıktır.

2. Bu Andlaşma onanmaya bağlıdır ve onama belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri yanında bulunur.

3. Bu Andlaşma bu maddenin 1. bendinde gösterilmiş her Devletin katılmasına açık bulundurulacaktır.

4. Katılma, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine bir katılma belgesi verilmesile olacaktır.

5. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri her onama veya katılma belgesinin verilisinde bunu Andlaşmayı imzalamış veya ona katılmış her devlete haber verir.

Madde 49

1. Bu Andlaşma, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine otuzbeşince onama veya katılma belgesinin verilisinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. Otuzbeşinci onama veya katılma belgesinin verilisinden sonra Andlaşmayı onayacak veya ona katılacak her Devlet bakımından bu Andlaşma adigeçen devletin onama veya katılma belgesini vermesi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 50

Bu Andlaşma hükümleri federatif Devletlerin bütün kurucu birliklerine hiç bir sınırlama veya istisna olmaksızın uygulanır.

Madde 51

1. Bu Andlaşmaya taraf her Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunun metnini Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterine verebilir. Bu durumda, Genel Sekreter bu tasarıları incelemek ve üye-

rinde görüşmek için taraf Devletlerin bir Konferans toplamak isteyip istemediklerini bildirmelerini kendilerinden sorarak bütün değişiklik tasarılarını bu Andlaşmaya taraf Devletlere iletir. Eğer Devletlerin en az üçte biri böyle bir toplantı lehinde bulunurlarsa, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler Teşkilâtı himayesinde konferansı toplar. Konferansta, hazır bulunanların ve oy kullananların çoğunluğu ile kabul edilmiş her değişiklik Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun tasvibine sunulur.

2. Bu değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca tasvip edildiklerinde ve bu Andlaşmaya taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğunca kendi anayasalarına uygun olarak kabul edildiklerinde, yürürlüğe girerler.

3. Bu değişiklikler yürürlüğe girdiklerinde, onları kabul etmiş taraf Devletler bakımından mecburî olup, öteki taraf Devletler bu Andlaşmanın hükümleri ile ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalmakta devam ederler.

Madde 52

48. maddenin 5. bendinde öngörülmüş bildirmelerde Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri, adıgeçen maddenin birinci bendinde gösterilmiş bütün Devletlere aşağıdaki hususları bildirir :

a) Bu andlaşmaya konulan imzalar ve 48. madde gereğince verilen onama ve katılma belgeleri;

b) 49. madde gereğince bu Andlaşmanın yürürlüğe gireceği tarih ve 51. maddede öngörülmüş değişikliklerin yürürlüğe gireceği tarih.

Madde 53

1. İngilizce, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri aynı şekilde geçerli olan bu Andlaşma Birleşmiş Milletler Teşkilâtı arşivlerine konacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri 48. maddede gösterilmiş bütün Devletlere bu Andlaşmanın tasdikli bir suretini gönderecektir.